

Antoni Vila Arrufat.

Obra gràfica a Sabadell¹

Eusebi Vila i Delclòs / eusebivila@gmail.com

220

“Avançar, per a Vila Arrufat, no ha significat passar per la via de l’acatament o la dependència a fórmules de manual i mètodes establerts, sinó que s’ha enfrontat als procediments gràfics amb una marcada vocació exploratòria [...]”²

Començar aquest escrit amb unes paraules de Rosa Queralt³ referides a Antoni Vila és una llicència que ens hem permès perquè contenen dos aspectes ben importants per entendre la trajectòria de l’artista. El primer d’aquests aspectes es refereix a la llibertat que sempre va caracteritzar l’autor, que va rebutjar l’*acatament* i la *dependència*; i el segon és la investigació *-exploratòria-plàstica* i *estètica*, que fou tan habitual en la seva obra. I això també es va manifestar en els seus treballs gràfics.

Entre les obres de l’artista pintor Antoni Vila Arrufat hi ha treballs de l’àmbit del disseny gràfic: cartells, logotips, adaptacions tipogràfiques, catàlegs, ex-libris, díptics o il·lustracions, que formen un conjunt prou significatiu per justificar un primer estudi. El propòsit d’aquest article serà donar relleu als treballs gràfics de Vila Arrufat relacionats amb Sabadell, estudiant-los, aprofundint-hi i recuperant-los, faceta que encara resta inèdita en gran part.

L’artista, el pintor

Si quan parlem de l’artista Antoni Vila Arrufat⁴ fem servir els coneguts elogis que ja ha rebut, ens fa la sensació de repetir una vegada més tantes i tantes coses que se

n’han dit, sempre plenes d’admiració vers el pintor, el mestre, l’obra i l’home que va ser. És per raó de no caure en un seguit d’elogis recurrents que deixarem parlar Antoni Vila Arrufat, transcrivint fragments escrits per ell mateix. A través de la seva veu, cada lector podrà interpretar-lo personalment i fer un perfil propi del pintor.

A 93 anys Antoni Vila recordava i escrivia en un article publicat a la revista sabadellenca *Quadern*:

“La meua mare, el seu tacte, l’educació que em va donar, amb molta naturalitat i personalitat i que m’influï per tota la vida estalviant-me l’odiós col·legi, com ho era per a mi en aquells anys de la meua infantesa un xic delicada, [...] no em va ensenyar les lletres, sinó els objectes, els colors, els contrastos de qualitat que jo veia i retenia amb curiositat.

Després i com aquell qui no fa res, ve l’acció del meu pare en l’àmbit íntim del taller. Recordo que fou quan jo tenia l’obsessió de fer preguntes sense parar i quan sense adonar-me’n anava creant el meu món. [...] és natural que, per a un infant educat com jo ho havia estat, l’ambient del taller fos per a mi un paradís.

“[...] Molts dies, en tornar de Barcelona, entrava al taller del pare, on trobava una calma i un ambient que cada vegada em feia comprendre més l’encís i el valor de cada obra [...]. El taller era un lloc de meditació i creació, de concretar sobre la tela allò que primer tens a la ment. Estada a París: anava a tots els concerts i vaig saturar-me de música; vaig pintar, però sobretot em vaig enyorar. En canvi no fou així durant els pocs mesos que vaig estar a Itàlia: tot seguit vaig sentir una pau, una sensació de certesa, de convicció del camí a seguir. Al cor m’hi va néixer una esperança.”⁵

1 Agraïments: Joan Vila Grau, Joan Comasòlivas (Arxiu Històric de Sabadell), Francesc Fontdevila (Arxiu del Club de Natació Sabadell), Engràcia Torrella Suñé (Museu d’Art de Sabadell), Daniel Giralt-Miracle, Maite Garsot Carreras.

Algunes parts del text *Antoni Vila Arrufat. Art gràfic a Sabadell*, per bé que adaptades o amb petites variacions, parteixen de la tesi doctoral citada en la bibliografia.

2 Rosa QUERALT, “El gravat, la zona de joc”, *Quadern*, Sabadell: Fundació Amics de les Arts i les Lletres de Sabadell, núm. 59 (1987) [monogràfic dedicat a Antoni Vila Arrufat].

3 R. Queralt es refereix al gravat quan escriu *procediments gràfics*. Faig una interpretació lliure del text.

4 Antoni Vila Arrufat (Sabadell 1894-Barcelona 1989).

5 Fragments de l’article d’Antoni Vila Arrufat “El taller del meu pare”, *Quadern*, Sabadell: Fundació Amics de les Arts i les Lletres de Sabadell, núm. 59 (1987) [Monogràfic dedicat a Antoni Vila Arrufat].

Figura 1. Antoni Vila Arrufat fotografiat per Vilatobà, ca. 1920 (fragment de la fotografia original. Arxiu Família Vila Grau, d'ara endavant AFVG).

221

Algunes de les respostes del pintor a un qüestionari Proust, tant de moda dècades enrere, publicat a la mateixa revista, ens el perfilen una mica més:

“El principal tret del meu caràcter? El dubte.
 La meva ocupació preferida? El gravat.
 El meu somni del benestar? La divagació.
 Quina fóra la meva pitjor desgràcia? No poder pensar.
 Els herois de ficció? Orfeu.
 Les meves heroïnes? Les venus gregues. Eurídice.
 Els meus herois de la vida real? Els científics que treballen en bé de l’home.
 Els meus compositors preferits? Bach, Beethoven, Vivaldi, Ravel...
 Els pintors predilectes? Corot, Ticià, Renoir, Rembrandt...
 Quins caràcters històrics menyspreo més? Els dictadors.
 Quin fet militar admiro més? Cap.
 Fets que m’inspiren més indulgència? La pobresa d’esperit.”
 En el llibre *El Arte de la Pintura*, publicat als anys quaranta del segle xx i en el qual diferents artistes

responien a unes mateixes preguntes, Vila Arrufat hi deia:

“Quasi sempre, gran o petita l’obra, m’agrada començar a grans i simples trets o taques, per veure el quadro en un aspecte total final, per a tenir la sensació de conjunt i anar afirmant i concretant línies i formes; i les zones de color es redueixen o amplien [...] que és molt diferent a imaginar-se aquestes zones únicament pels seus límits com a fronteres.

“Segons els casos prescindeixo dels esbossos. En allò directe i fugaç, i a la caça d’alguna cosa que m’ha emocionat momentàniament, intento suprimir tot procés que endarrereixi aquella emoció especial. En aquests instants de frenesí tinc l’absoluta seguretat que al dia següent em seria completament impossible reprendre tots els imponderables exteriors i encara més els interiors que van motivar aquella sensibilització [...].

“[...] Moltes consideracions em suggereix l’estudi de la tècnica. Modernament ha estat la gran desprestigiada. Hem viscut llargs anys d’una inconcebible desconsideració per la tècnica [...] Al cap i a la fi, en tota la història de la pintura han existit i existiran

l'habilitós sense finalitat i l'artista que ens transmet el seu món interior mitjançant llur habilitat. [...] I la tècnica és això, és el que estructura el llenguatge, els mitjans per fer visible aquest món ple d'imatges que abans ha existit ulls endins de l'artista, món subtil, imponderable, nascut del xoc entre els nostres sentits i sentiments i el món exterior. [...] però perquè això succeeixi, són necessaris uns coneixements extraordinaris de totes les possibilitats de la tècnica, la seva superació per una gran seguretat, fet que ens donarà la sensació de tanta senzillesa que gairebé sempre ens esborra la idea d'esforç, de dificultat [...]. La tècnica no es pot descuidar, tot al contrari: ha de donar-se-li el major desenvolupament possible per armar l'artista de tots els mitjans per fer-se entendre (...) als seus semblants, vertadera finalitat de l'art.”⁶

A través de les seves paraules, podem construir la persona i l'artista: un home i un artista que amb la pintura, el dibuix, els murals i el gravat manifestà la seva intel·ligència creativa, l'ofici, el magisteri i l'art conreats al llarg d'una vida plena, viscuda amb senzilla discreció, amb sentida i autèntica modèstia. Antoni Vila Arrufat, conscientment allunyat de protagonismes, de l'afany per exposar, dels afalacs i els elogis fàcils, se'ns apareix com un autèntic mestre, un veritable creador que opta per la llibertat estilística i expressiva, i enfila decididament el seu art vers la introspecció, el concepte i el domini tècnic.

El tarannà ple de classicisme, el seu caràcter tranquil, pausat i serè, i un concepte del civisme molt noucentista no han de semblar contradictoris amb el seu esperit lluitador, tenaç, inquiet, tan exigent amb ell mateix com tolerant i respectuós amb els altres. No en va fou fill del noucentisme per formació estètica, humana, moral i política. Va pertànyer a la generació que va créixer sobre la base ben establerta que deixaren els primers noucentistes. Ell com a persona cregué en aquests valors, que la seva obra reflectí sempre, ideològicament i conceptualment, com en determinats moments ho va fer plàsticament. No podem descuidar-nos de recordar la magnitud de la seva producció artística ni del seu interès investigador, que el va dur a fer aportacions tècniques puntuals en el gravat i en la pintura al fresc, ni de la profunditat conceptual i estètica de la seva obra.

Els esdeveniments polítics i socials dels anys que visqué Antoni Vila Arrufat van marcar aspectes de la seva personalitat i en condicionaren l'evolució com a artista i com a home. També el va marcar el fet d'haver viscut ja en plena joventut tots els “ismes” de principis de segle i els grans canvis que es produïren en l'art en pocs anys. Podríem pensar que Vila Arrufat fou impermeable a aquests canvis, però, ben al contrari, una anàlisi detallada de l'obra d'aquest artista ens fa evident de quina manera subtil els assimilà i enriqueí així la seva obra conceptualment i estèticament. Fou un artista receptiu, obert i molt independent que optà per aprofundir en el seu propi camí personal sota les directrius de la pintura figurativa. Partidari de la llibertat estilística i expressiva, no va integrar-se declaradament en cap doctrina ni corrent estètics.

Antoni Vila Arrufat i Sabadell

Parlar d'Antoni Vila Arrufat a Sabadell és referir-se a un dels grans artistes d'aquesta ciutat. És també veure com hi va interaccionar, artísticament i culturalment, gairebé durant tot el passat segle xx, amb una especial intensitat en el primer terç. L'empremta que hi deixà fou ben profunda i encara avui influeix o inspira altres artistes o creatius, ja siguin plàstics o d'altres disciplines.⁷

Si fem una breu enumeració de les moltes iniciatives en què participà, el veiem formar part de grups, esdeveniments o institucions que maldaven per dotar

Sabadell d'un bagatge cultural més profund: a l'Acadèmia de Belles Arts (fundada, entre d'altres, pel seu pare, el pintor Joan Vila Cinca, que també va fundar el Museu d'Història de Sabadell), a l'Associació de Música, amb els *Nomeolvides* i més tard a la Colla de Sabadell. També al Museu d'Art de Sabadell, del qual Vila Arrufat fou director i posteriorment secretari de la secció de belles arts. També el veiem fent pintures murals en esglésies sabadellenques, o bé per a habitatges particulars, retaules per a entitats financeres de la ciutat, empreses i indústries, col·laboracions sovintejades amb escriptors i poetes sabadellencs i un llarg etcètera. Aquest estret contacte amb Sabadell va continuar fins i tot després d'establir-se a Barcelona, l'any 1928.

Per acabar, transcrivim la descripció que va fer el pintor, l'any 1931, de la seva ciutat.

“Sabadell té per a mi un agredolç indefinible. Caminar perdut pels seus carrers em sumeix en un estat d'una tan intensa divagació que tinc la sensació de ser dins d'una espiral. Les imatges brutalment afuades de llurs voreres es desenfocuen dels costats i s'afinen en angles aguts que s'allunyen vers l'infinit.

“Perdent-se enllà lluny, en la confluència de les dues voreres desolades i grises, s'aixeca sola, esvelta, vers el cel, una xemeneia que s'aprima i ennegreix, amb una vida tan intensa que creix invisiblement, lentament, com un cactus. El gris dels carrers de Sabadell, amb llurs voreres, és tan viu i penetrant, d'una lluminositat de metall despolit, que fa sobrera la presència de la gent, que esdevenen vertaderes taques negres o blau fosc...”.

El dibuix

La pràctica del dibuix fou constant en la vida de Vila Arrufat: sempre va dibuixar, ja fos com a llenguatge expressiu bàsic, ja fos com a mitjà per crear obres d'una altra magnitud o per aplicar-lo a altres disciplines artístiques. Els dibuixos d'Antoni Vila Arrufat es poden considerar, respecte al conjunt del seu treball, com un fil conductor soterrat, un nexa comú que hi donà continuïtat i constància.

Precisament el fet que el dibuix va ser una constant en la seva obra i una expressió directa de l'artista ho demostra la multiplicitat de maneres amb què el va tractar: com a apunts i esbossos plens de llibertat de traç, com a il·lustracions, com a estudis de formes i composicions, com a obra acabada i, de vegades, cedint o adaptant-se a la influència del gust de l'època si es tractava d'un encàrrec comercial, com solien ser els seus treballs gràfics.

Va ser en el dibuix, pel caràcter d'execució directa i immediata que té, on es reflectirien més clarament les influències o els moviments artístics diversos als

quals Vila Arrufat s'apropà. Si bé els primers anys de formació l'academicisme fou inevitable i potser li minvava la llibertat o la personalitat pròpia, posteriorment la llibertat que assolí va fer que el dibuix esdevingués el gran espai d'assaig, lliure i sense condicionants, en el qual experimentà o aplicà les característiques i els conceptes gràfics dels diferents corrents artístics. Fins i tot va fer, entre el 1922 i el 1923, potser com un divertiment o assaig, alguns dibuixos a la manera dels automatismes gràfics surrealistes.

Més enllà dels anys vint, pels volts del 1930, els dibuixos d'Antoni Vila Arrufat s'aproparen a solucions gràfiques i plàstiques i a conceptes propers a l'*art déco* i, de retruc, al cubisme, dos moviments estètics ben establerts en l'art i en la societat progressista i que ell coneixia molt bé. Anys més tard, havent retornat definitivament al dibuix de factura netament figurativa, encara ressorgirien en determinats moments, sobretot en aspectes d'estructura i composició i en el tractament del paisatge arquitectònic, l'estètica cubista i la seva posterior versió aburgesada, el *déco*.

En els seus dibuixos hi trobem totes les formes gràfiques habituals d'aquesta tècnica: dibuix de línia pura, de línia i volum, modelatge continuat, dibuix de taca, taca i línia, etc. En els apunts i esbossos ràpids hi sovintejà, lògicament, el dibuix de línia amb lleugeres insinuacions de la mà traduïdes al paper mitjançant el llapis o la ploma en produir-se el traç, o com a indicacions decidides d'ombres i clars. El pintor treballà amb tots els recursos al seu abast per assolir allò que cercava en darrera instància: l'obra directa i ben executada, la relació íntima entre obra i artista, el camí per arribar a un coneixement més profund de l'expressivitat i de l'ésser humà.

Treballs gràfics

Antoni Vila Arrufat sempre va mostrar interès per les arts gràfiques. El pas de l'original a la reproducció l'atreien pel que conté de treball artesà i tècnic; gaudia de les explicacions de l'impressor, de la tria i les qualitats dels papers, de les tintes, de les proves que revisava abans de donar el vist-i-plau. Va col·laborar moltes vegades amb la coneguda impremta Sallent, de Sabadell.

L'interès per totes les manifestacions artístiques i pels treballs artesans, juntament amb la volada que

6 J. DE S'AGARÓ, *El Arte de la Pintura*, Barcelona: Las Ediciones del Arte, [ca. 1943-1945].

7 Podeu veure'n un exemple relativament recent a <<http://www.cel-lula.com/>>. Cèl·lula és el nom d'un estudi de disseny gràfic sabadellenc, especialitzat en difusió cultural i comunicació d'institucions.

prengué l'art gràfic cap a les dècades de 1920 i 1930 a Europa, atesa la importància creixent de tot el que tingués a veure amb la publicitat, es va reflectir en el pintor. Com altres artistes, recollí una relació entre art i publicitat que ja venia de ben lluny: des de Toulouse-Lautrec fins a Kurt Schwitters, des de Ramon Casas fins a altres pintors catalans, hi va haver un bon nombre d'artistes plàstics que treballaren en el camp de la publicitat. Era, doncs, ben habitual que els artistes donessin imatge gràfica a encàrrecs comercials.

Sabem que Vila Arrufat valorava especialment el disseny gràfic francès i italià:⁸ Charles Peignot, que fou director de la famosa revista francesa *Arts et Métiers Graphiques*, Cassandre (Adolphe Mouron), Leonetto Capiello, Jean Carlu i Paul Colin, entre d'altres, pogueren influir-lo en algun moment, com també els italians Antonio Buggeri i Alberto Gennari. La subscripció a *Arts et Métiers Graphiques* des dels anys trenta, juntament amb la realització de cartells i logotips (de ben jove, com veurem, ja havia fet els més interessants), apropà el nostre artista a l'art gràfic, que aquells anys era vist com un exemple de modernitat, amb moltes i noves possibilitats expressives, que començava a establir les seves pròpies lleis estètiques.

Antoni Vila Arrufat considerava la revista *Arts et Métiers Graphiques* com un petit gran tresor, i per això guardava amb cura els nombrosos exemplars que tenia a la biblioteca del seu taller. Tant era així que després de l'any 1940 va intentar, sense èxit, aconseguir altres números, però no va ser possible. Entre la Guerra Civil espanyola i la Segona Guerra Mundial va deixar d'editar-se. Tanmateix, va poder satisfer el seu interès uns quants anys més tard amb *Caractère Noël*, una revista anual, gairebé un llibre catàleg, que apareixia pels volts de Nadal i recollia l'esperit d'*Arts et Métiers*. Cada any era una creació totalment original, formada per documentació exclusivament inèdita, especialment realitzada per l'elit de la professió gràfica francesa. Sota la direcció i la maquetació de Maximilien Vox i la direcció tècnica de Jacques Hallé, era un producte visual luxós amb articles i textos, dossiers de fotografies, reproduccions gràfiques, diferents papers, composicions tipogràfiques d'una gran qualitat, gràcies al conjunt d'artistes de diferents disciplines del món gràfic i els tècnics impressors que hi van intervenir.

Des de l'any 1932, Vila Arrufat va impartir classes a l'Escola Industrial de Sabadell; eren unes classes que feia amb una gran llibertat, adaptant i posant a la pràctica, en l'ensenyament de l'art, els mètodes modernitzadors emprats anys enrere per Joaquim Torres Garcia, Joaquim Folch i Torres o Francesc Galí. En una carpeta que resta a l'arxiu familiar hi hem pogut veure dibuixos publicitaris que alumnes de Vila Arrufat, probablement de l'Escola Industrial de Sabadell⁹, van fer com a exercici de classe i que són molt representatius dels gustos i tendències gràfiques de l'època. Sens dubte, artistes vinculats a la Bauhaus com Walter Gropius, Oskar Schlemmer, László Moholy-Nagy i Paul Renner tingueren la seva importància, especialment per l'estètica que defensaven i per a la renovació pedagògica de l'art, que Vila Arrufat va assumir en les seves classes a l'Escola Industrial.

Hem comentat anteriorment que en els seus treballs gràfics s'hi evidencia una certa influència de la moda del moment, atès el caràcter temporal o més o menys efímer d'aquest tipus d'obres, però, tanmateix, les constants estètiques de Vila Arrufat com a artista es mantenen: el rigor compositiu, l'expressivitat gràfica, la contundència visual, el domini tècnic i la sensibilitat.

Seguidament comentem les obres d'art gràfic més notables del pintor vinculades a Sabadell.

— Cartell per a la Festa Major de Sabadell (1911)
 Aquest cartell primerenc manifesta una certa dependència cap a un estil poc personal, ja que està molt influenciat per l'academicisme d'estudiant. No en va el dibuixà a disset anys.

Representa una noia ben engalanada, asseguda sobre el que s'intueix que és una barana, i mig recolzada reposa les mans sobre l'escut de la ciutat. Per sota la figura femenina hi ha una vista del riu Ripoll i les seves característiques indústries. Tot el format s'envolta de flors, roses principalment, i fanalets japonesos. Precisament en la factura d'aquests fana-

8 Conversa amb Joan Vila Grau, octubre del 2000.

9 Idem nota 8.

10 Joan Vila Cinca va tenir muntat un laboratori fotogràfic al seu estudi, on revelava i positivava. Recordem que Vila Cinca i Joan Vila-tobà eren grans amics. Antoni Vila Arrufat, com el seu pare, tenia nocions tècniques de fotografia i de laboratori.

Figura 2. Esbós Festa Major Sabadell "Serpentinas", 1912 (AFVG).

lets, en la manera com són pintats, hi veiem una certa semblança amb els fanalets del cartell que el seu pare, Joan Vila Cinca, va fer per a la Festa Major del 1905. En tot cas, com que tots dos treballaven al mateix estudi, ens sembla ben probable la influència. Tornant al cartell, el fons blavós es combina amb un estol de coloms blancs que, des de primer terme, a la dreta, es perden en la llunyania. A la part superior esquerra s'hi llegeix el lema "*Sebendunum*". Realitzat al guaix, fa 110 cm x 70 cm.

La versió definitiva, impresa, incorpora el text "*Fiesta Mayor de Sabadell 1911*" a la part superior, i ho fa amb unes lletres grosses i gruixudes de color blau fosc, que mantenen una certa estètica de ressò modernista. Per sota la il·lustració, el text detalla els dies i els actes més destacats amb tipografies que devia decidir la impremta, ja que no tenen res a veure amb la resta del cartell.

— Cartell per a la Festa Major de Sabadell (1912)
La realització plàstica d'aquest cartell evidencia, si el comparem amb l'anterior, una certa maduresa i un estil ben diferent, per bé que encara no és decididament personal. Realitzat a l'oli sobre tela, fa 111 cm x 70 cm.

En un efectiu i potser fins i tot agosarat contrallum, s'hi representen tres noies vestides amb elegància, assegudes o mig incorporades sobre un carruatge engalanat. L'escena es presenta amb composició fragmentada, és a dir, de tall fotogràfic, com si es tractés d'un pla mitjà, amb un punt de vista lleument inferior. Els caps dels dos cavalls del carruatge tanquen la composició per la part de sota. Un gran nombre de serpentines envolten per tot les figures. Al fons hi veiem, ple de claror del sol, la ciutat i una gran nuvolada blanca per sobre del cel blau, que reforça el contrallum de les figures. A la part superior dreta hi ha el lema del cartell: "*Serpentinas*".

Aquest cartell té un aire fotogràfic. Podria ser que estigués inspirat en una fotografia. Joan Vila Cinca, pare de Vila Arrufat, havia fet servir ocasionalment la fotografia com a documentació i com a model per a composicions de futures obres pictòriques.¹⁰ No podem descartar que el cartell en qüestió partís d'una imatge fotogràfica, vistos l'enquadrament, el tractament de les llums, les ombres de les figures i el punt de vista.

En la versió impresa del cartell, el fons de la il·lustració és marró. I sota el dibuix i amb lletres grogues i negres hi ha el text. Com en el cas del cartell del 1911, aquesta tipografia és independent del dibuix i es deu, ben probablement, a la tria del retolista de la impremta.

A l'arxiu de la família Vila Grau s'hi conserva un primer esbós del cartell realitzat al guaix sobre paper (13 cm x 24'5 cm). Són ben visibles l'estructura compositiva o la quadrícula d'ampliació que habitualment es feia per ampliar una obra a la mida defi-

Figura 3. Agrupació Artística, 1914 (AFVG).

Figura 4. Díptic de l'Exposició Agrupació Artística, 1916 (AFVG).

nitiva. També ho són els elements principals que ja romandran en la versió definitiva.

— Imatge per a l'Agrupació Artística. Sabadell (vers el 1914 o anterior)

En aquest original¹¹ realitzat amb tinta xinesa sobre paper s'hi observen correccions amb guaix blanc en la figura i també correccions posteriors fetes sobre un paper que va ser enganxat (tot el cap i també en l'element decoratiu inferior dret i esquerra). Devia realitzar-lo Vila Arrufat l'any 1914 o potser un parell d'anys abans, pel que en diu Josep Casamartina:¹² "L'ensenyament d'art a l'escola dirigida per Narcís Giralt era del tot acadèmica i aviat els alumnes més inquiets començaren a fer-ne escarafalls. [...] davant

la negativa del director es buscaren la vida sols i van llogar un localet al carrer de la Salut i més tard s'instal·laren a l'antiga seu de Belles Arts [...]. La iniciativa s'anomenà Agrupació Artística i, durant un temps, convisqué paral·lela a l'acadèmia fins que vers 1914 acabà integrant-s'hi, tot i que sempre mantingueren discrepàncies generacionals." Els joves inquiets foren Antoni Vila Arrufat, Joan Vila Puig, Rafael Duran Camps, Ricard Marcet, Enric Palà, Antoni Vila Malellas, Florentí Duran, Antoni Hugas i altres.

11 22 cm x 26,5 cm

12 Josep CASAMARTINA I PARASSOLS, *Vila Arrufat a Sabadell*, Sabadell: Banc de Sabadell, 1994, p. 25 [llibre publicat amb motiu del centenari del naixement de l'artista].

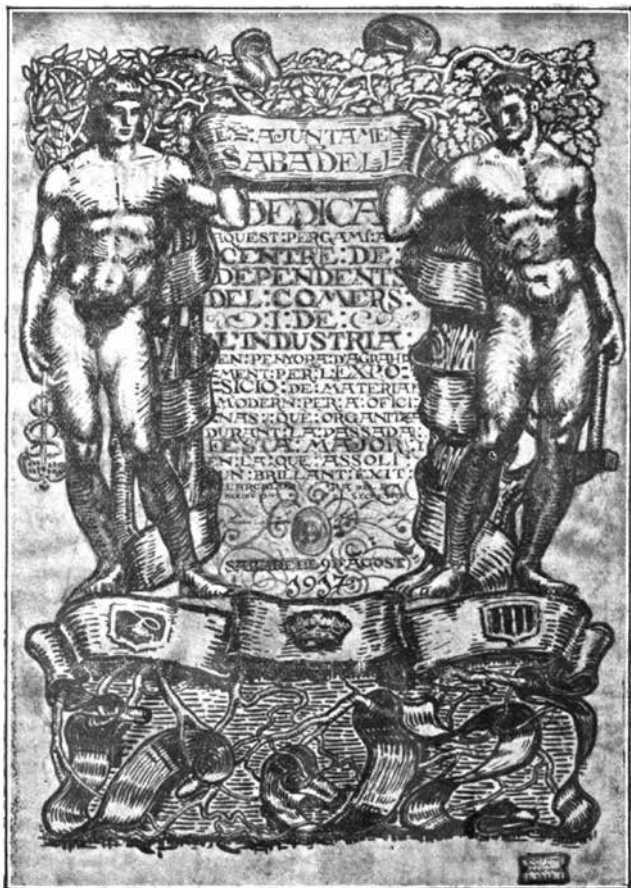

Figura 5. Document Homenatge Centre de Dependents..., 1917 (AFVG).

La imatge gràfica de l'Agrupació Artística s'inscriu dins d'un rectangle vertical, gairebé quadrat, on veiem un jove d'aspecte clàssic, de perfil, entre assegut i agenollat, que sosté en una mà una corona de llorer. A la part inferior hi llegim "Agrupació Artística Sabadell", amb les característiques lletres *S* inclinades que el pintor farà servir sovint i que trobem per primera vegada en aquest grafisme. Una sanefa senzilla de forma lineal ondulada emmarca dibuix i text. El cap del jove, redibuixat en un petit tros de paper i enganxat de nou, tal com és ben visible, és un cap d'inspiració grega que el 1917 retrobarem pràcticament igual en un altre disseny de l'autor.

— Programa d'exposició de l'Agrupació Artística a l'Acadèmia de Belles Arts de Sabadell (1916)

Per fer la portada d'aquest petit díptic que fa 12 cm x 17'5 cm, Vila Arrufat va dividir l'espai en dues parts. A la part superior, que ocupa un terç de l'espai total, hi ha dibuixats amb tinta i traç de ploma dos cupidos nus asseguts enmig d'un fons curull de flors, fruits i fulles. A la part inferior, encabit dins d'un rectangle i deixant un bon espai blanc al voltant, hi ha el text, amb inicials romanes clàssiques i ornaments de sanefa per separar les paraules. Trobem les lletres *S* estilitzades i simplificades, per bé que en aquest treball no estan tan inclinades.

Aquest modest díptic ja fa visible una intenció plàstica molt propera als corrents noucentistes. La coincidència pràcticament exacta de la divisió dels espais amb la secció àuria, manifesta la preocupació del pintor per la perfecció formal i estètica, fins i tot en realitzacions tan senzilles i en certa manera de caràcter efímer com és aquest programa. El signà amb les inicials, AVA, al marge inferior dret.

227

— Document homenatge al Centre de Dependents de Comerç i Indústria de Sabadell (1917)

Aquest disseny potser va ser un encàrrec al pintor per part de l'Ajuntament de la ciutat, que va voler fer un reconeixement al Centre de Dependents de Comerç i Indústria de Sabadell "...per l'exposició de material modern per a oficina que organitzaren durant la passada festa major (de 1917) i en la que assoliren un brillant èxit".

En format rectangular vertical, veiem a la part central el text que hem reproduït parcialment en el paràgraf anterior, flanquejat per dues figures masculines, nues i dretes. La de l'esquerra representa Hermes, que sosté a la mà un caduceu, símbol del comerç. Hem observat que el cap d'aquest jove manté una gran semblança amb el cap de la figura de la imatge de l'Agrupació Artística de l'any 1914. Ben probablement, aquesta testa de ressonàncies gregues i clàssiques representava gràficament per a Vila Arrufat la faç i l'expressió estèticament ideal del jove fort i atlètic, fet pel qual la devia aprofitar, tres anys després, en aquest disseny, amb mínimes variacions. La figura de la dreta, que porta un martell o una maça a la mà, representa l'obrer, el treballador industrial. Tots dos sostenen un filacteri que s'entortolliga amb els elements decoratius, unes branques amb fulles, per sobre dels caps, i unes branques

Figura 6. Programa de mà de la Festa Major, 1917 (AFVG).

o troncs que baixen fins a la part inferior del format, on veiem una corona centrada i dos escuts a dreta i esquerra; en el de la dreta hi ha les quatre barres i el de l'esquerra sembla que representa una ceba (en al·lusió a l'escut de la ciutat) amb la tija fent arabesc. Tanquen el dibuix per sota dels escuts un seguit de troncs o potser arrels que formen gairebé una sanefa entortolligada amb el filacteri. En conjunt, és una imatge amb un cert carregament visual. Cal afegir que aquest tipus de documents solien ser certament recarregats.¹³ Està signat a la part inferior dreta i fora del dibuix, en un requadre: "Antoni Vila Arrufat 1917".

— Projecte de cartell per a la Festa Major de Sabadell (1917). Programa de mà

Figura 7. Club Natació Sabadell, 1918 (AFVG).

Realitzat al guaix, fa 115 cm x 74 cm. La influència noucentista hi és ben palesa. Molt més simplificat formalment i compositivament que els altres dos cartells per a la Festa Major, parteix d'un esquema compositiu ben senzill.

És una composició amb una sola figura femenina dempeus i centrada, amb el cap, de clara estètica clàssica, de perfil. La noia ocupa gairebé tot l'espai. Amb vestit de pubilla catalana interpretat lliurement, mocador o ret recollint els cabells, cosset negre i faldilla blava amb flors rogenques, la figura sosté l'escut de la ciutat en una mà i en l'altra, un mocador que voleia fent mig arc darrere el cap. Com si fos un mantell que sosté amb els braços, una munió de fruits de colors variats omplen la composició des del terç superior cap

a la part inferior i els límits laterals del format. Per sota dels peus de la pubilla, que calça espadenyes, i independentment de la il·lustració, hi ha escrit sobre un fons daurat “Sabadell” envoltat per una sanefa simple de forma ovalada i color blau. La lletra *S* de Sabadell apareix, novament, estilitzada i simplificada, i inclinada per fer-la més dinàmica. El lema apareix a la part superior dreta: “L: D’or”.

L’edició impresa del programa de mà fa 10’5 cm per 16’3 cm, i en lloc del lema hi trobem la signatura del pintor. Al revers hi figuren els actes que es faran: sardanes, balls, missa...

— Logotip per al Club Natació Sabadell (1918)

Antoni Vila Arrufat va estar vinculat al club de natació des de l’inici. Explicava l’anècdota que uns companys i ell mateix van anar a cavar amb pales i pics per fer el clot d’una piscina, probablement la primera. Era a prop de les vies del tren, ja que en passar, des dels vagons, joves terrassencs els escridassaven i els prenien el pèl.

Per bé que coneixem la data en què es va fer (1918), el primer document on apareix imprès aquest logotip és el cartell anunciador del sisè campionat català de *cross country*, al bosc de Can Feu, cursa organitzada pel club de natació l’any 1921.

El celebrat disseny del logotip manté encara avui una força gràfica que sorprèn. Hi ha un sentit de modernitat, probablement per les lletres, que són una peculiar versió de pal sec; com també per la doble forma circular que, amb el text, emmarca el cap, de perfil, d’un nedador de posat seriós i concentrat, que du el característic casquet.

Cal comentar que la lletra *S* apareix inclinada, simplificada i molt més adaptada, per tal que sigui més lleugera i elegant.

El logotip és d’una contundència visual que s’ha mantingut al llarg dels anys fins als nostres dies. Josep

13 D’aquests tipus de documents d’homenatge, se’n deia també *pergamí*, perquè normalment es feien sobre pell. Solien ser encàrrecs institucionals. Antoni Vila Arrufat en va fer alguns, com el del Centre de Dependents... o el que dibuixà per homenatjar Joan Vilatobà, l’any 1920, que no comentem perquè, al nostre entendre, surten dels paràmetres del que considerem art gràfic.

14 Josep CASAMARTINA i PARASSOLS, Vila Arrufat a Sabadell, Sabadell: Banc de Sabadell, 1994, p. 40 [Llibre publicat amb motiu del centenari del naixement de l’artista].

Figura 8. Festa Major de Sabadell, 1918.

Casamartina en va dir:¹⁴ “Antoni Vila va fer un anagrama l’any 1918, el qual encara avui pot considerar-se com l’obra més reeixida d’art gràfic de la ciutat”.

Actualment continua sent la imatge gràfica del club, per bé que recentment se n’ha fet una actualització simplificant i suavitzant les lletres i el cap, únicament per a la celebració del centenari del club.

Joan Vila Grau, el fill del pintor, en una conversa va recordar que Vila Arrufat li havia comentat en una ocasió que per dibuixar el cap del nedador havia tingut present l’escultura d’Émile-Antoine Bourdelle (1861-1929) *Heracles arquer* (de 1909). L’obra de Bourdelle no té res a veure estilísticament amb el perfil de l’esportista, però sí que hi té relació per la força de les faccions i la intenció expressiva del personatge.

Figura 9. Exlibris Biblioteca Sabadellenca, ca. 1920 (AFVG).

— Programa de mà de la Festa Major de Sabadell (1918)

Aquest imprès, de format rectangular vertical, segueix plenament l'estètica noucentista i manté els criteris de senzillesa gràfica que es faran habituals en els grafismes de Vila Arrufat. És treballat a dues tintes: negra i ocre pàl·lid sobre el blanc del paper. Es tracta d'una composició centrada i geomètrica que representa la geganta de la ciutat. A sota hi ha una fruitera ben plena de la qual surten senzills arabescos decoratius i simètrics. El text apareix a la part superior i inferior de la il·lustració. Totes les formes en negre, lletres incloses, van resseguides per un traç de color ocre molt propi de l'època. L'autor signa, a la part inferior dreta, amb les inicials, AVA.

Figura 10. Perfums Guidor, 1920 (AFVG).

— Ex-libris o logotip per a la col·lecció “Biblioteca Sabadellenca” (vers el 1920)

Es tracta d'un fotogravat a la ploma, per tant, és a una sola tinta sobre paper. De manera molt senzilla hi veiem representades dues figures femenines que caminen mentre llegeixen amb atenció el llibre que una de les dues sosté. Les dues noies s'inscriuen dins d'un arc amb uns simples capitells. Al peu de la il·lustració hi figura el text. És una composició esvelta pel domini de la verticalitat. El grafisme és de clara factura noucentista, sens dubte influenciat per l'Almanach dels Noucentistes, del 1911, publicat per Joaquim Horta. Hi ha altres grafismes per a la biblioteca realitzats per Vila Arrufat, però són gairebé il·lustracions i s'aparten del concepte d'art gràfic.

Figura 11. ExLibris Joan Trias Fàbregas, ca. 1920 (AFVG).

— Cartell per a Perfums Guidor (1920)
Realitzat per encàrrec de l'escultor Enric Monjo, aquest cartell fa 65 cm x 42 cm. És una composició en vertical, dinàmica i esvelta. Representa una figura femenina mig nua sobreposada a un fons rectangular negre. La figura, de tonalitats ocre gris i de blaus suaus, sosté enlairada una petita safata de la qual s'escampa la flaire del perfum. Un arabesc en forma de cercle envolta la figura per darrere. Sota el dibuix hi apareix el text en un fons clar, ben centrat: “*Los perfumes Guidor. París Barcelona*”. Les lle-

15 Joan Trias Fàbregas, industrial llaner sabadellenc i poeta (Sabadell, 1884-1955). Va dirigir ocasionalment el *Diari de Sabadell*, pels volts del 1928.

Figura 12. Acadèmia de Belles Arts de Sabadell, 1928 (AFVG).

tres són del tipus pal sec, amb elements decoratius. Està signat amb les inicials, AVA, a l'esquerra, sota el dibuix. Malgrat que és del 1920, aquest cartell té un aire *déco*, per la simplificació formal amb què es representa la figura.

L'etiqueta dels flascons del perfum era igual que el cartell, simplificada i adequada a la mida d'una ampolleta de forma molt elegant, segons recorden encara algunes persones que l'havien vista.

— Ex-libris per a Joan Trias Fàbregas (vers 1920)¹⁵
En aquest ex-libris de format quadrat hi veiem dues figures, un home i una dona a dreta i esquerra de l'escut on es recolzen. Per tal com se'ls presenta, sim-

bolitzen treball i cultura literària. L'home, un obrer, vestit com a tal, recolza la mà en una maça. La dona sosté un pergami llarg. L'escut és quadribarrat i al centre s'hi dibuixa una branca de llozer i un corn. El text és a la part superior i inferior de la il·lustració. Realitzat a dues tintes, és negre pel que fa a les figures i el text. Totes les formes van resseguides d'un color ocre que també apareix com a color de fons de l'escut. La lletra és una variant de l'alfabet romà i la *S* apareix inclinada i simplificada, per fer-la més àgil i dinàmica.

L'any de realització es desconeix, però per l'estil tan definit, ben noucentista, no ja només de factura, sinó de solucions gràfiques (com l'ús de dues tintes resseguint la forma), podria haver estat realitzat els primers anys de la dècada dels vint. Compositivament s'estructura en una simetria senzilla i ben equilibrada.

— Imatge per a l'Acadèmia de Belles Arts de Sabadell (1928)

Com en el cas del club de natació, aquest disseny va ser ben celebrat al seu dia i continua vigent avui dia com a imatge de l'Acadèmia. Tot i que aquells anys Antoni Vila mostrà en la seva obra pictòrica, com en el dibuix i en els treballs, una certa influència del racionalisme i del *decó*, aquest logotip és de factura plenament noucentista.

Treballat a una sola tinta, dins d'un format rectangular pràcticament quadrat i sobre fons negre, ocupant tot l'espai s'encabeix el perfil d'un jove de trets hel·lènics: cabells enrinxolats, cinta al cap, nas i front ben rectes, expressió serena. Entre les línies que dibuixen la testa i el fons negre, l'autor hi deixa un perfil blanc que és ben característic de la manera de fer en el dibuix noucentista. El cap queda tallat a la part superior pel text "Acadèmia de Belles Arts", que apareix amb lletres majúscules i de tipus romà, amb sanefa decorativa en algunes lletres, les *S* inclinades, sobre fons blanc del paper. A la part inferior hi ha el nom de la ciutat, igual com en el text anterior.

Aquest grafisme apareix signat en reproduccions antigues del logotip amb les inicials, AVA, a la part inferior esquerra, fora del rectangle del disseny. També el trobem sense signar. Això es podria deure a les reiterades reproduccions, fet que suposava, antigament, una gran manipulació del fotogravat.

— Cartell per a la Festa Major de Sabadell (1961)
Tot i que queda fora dels anys de realització dels dissenys que hem comentat, parlarem breument d'aquest cartell, ja que conté els recursos habituals de l'autor quan s'enfrontava a un treball gràfic: composició centrada, simetria, claredat tant en el text com en la il·lustració, i tipografia personal en el sentit que, tot i que treballava amb tipus de lletra romans, de pal o amb peu, els manipulava per adaptar-los al seu gust, o dibuixava la lletra íntegrament a mà, com va fer molt sovint.

Realitzat a dues tintes i de format rectangular vertical, el cartell representa la figura de Sant Fèlix, patró de la ciutat, centrat compositivament en el format, dempeus i amb els atributs habituals del sant. El dibuix és fet al llapis o al carbonet, per la textura que s'observa. Pels laterals dret i esquerre, seguint tot el rectangle, hi ha el text, en castellà —dies de la festa, mes, any...— i el nom de la ciutat amb l'escut, repetit a cada costat. Està signat al marge inferior dret.

Durant el temps que ha durat aquesta recerca, han aparegut, com sol passar, més treballs gràfics de Vila Arrufat, que s'han afegit a l'article quan s'ha considerat convenient pel seu valor visual i gràfic. Però també han aparegut alguns grafismes dels quals no tenim la plena certesa que es deguin a la mà del pintor, a diferència del que passa quan van signats o estan catalogats i se n'atorga l'autoria. Tanmateix, el coneixement que tenim del conjunt de l'obra, la semblança dels recursos gràfics, ja siguin del dibuix, ja siguin compositius, tipogràfics o altres detalls, i l'assessorament de Joan Vila Grau, ens permeten, amb garanties, atorgar-ne l'autoria a Antoni Vila Arrufat.

Dels que hem recuperat, només comentarem breument el disseny de la marca del Museu d'Art de Sabadell, el del Museu d'Història de la ciutat, un grafisme per a un programa de mà de l'Associació de Música de Sabadell (dels molts i diferents que va fer), una caplletra per a una minuta i un parell d'esbossos per a dos cartells contra la guerra.

La imatge per al Museu d'Art de Sabadell i la del Museu d'Història tenen gran semblança perquè parteixen d'una mateixa imatge: la del Museu de la Ciutat, dissenyada per Antoni Vila Arrufat pels volts de 1931. Molts anys després, a mitjan anys seixanta —en dividir-se el Museu de la Ciutat en dos nous museus (d'Art

Figura 13. Projecte de Cartell *Abaix la Guerra* 1932-1937 (AFVG).

Figura 14. Projecte de Cartell *La Guerra* 1932-1937 (AFVG).

i d'Història)—, es va canviar el text, però mantenint la imatge original del Museu de la Ciutat, que passà a ser la del Museu d'Història. La imatge del nou Museu d'Art seguí una estètica semblant. Ambdós logotips s'inscriuen en un quadrat lleugerament rectangular amb la lletra de tipus romans. En el cas del Museu d'Art hi trobem una branca de llorer a la dreta, molt simplificada. Al Museu d'Història, que va mantenir el disseny original de 1931, hi veiem —centrada al mig del rectangle— una llàntia amb una petita flama, probablement influït pels bons records que Vila Arrufat tenia de les troballes i descobertes de les excavacions d'Arraona. Tots dos grafismes canvien la U per la V, recurs gràfic-visual característic del pintor. Considerem que deuriem ser adaptat l'un i dibuixat l'altre entre 1965 i 1968, com a molt tard.

La il·lustració d'un dels molts programes de l'Associació de Música de Sabadell, una figura femenina que està mig ajaguda i recolzada i que té un ocell a la

mà, és un dibuix simplificat, de línia dinàmica i àgil, que cerca, potser, transmetre'ns l'estat d'ànim que ens pot proporcionar la música. Aquest dibuix va ser reutilitzat (sens dubte per l'impressor) moltes vegades, tant per a nous programes de l'associació com per a una minuta de restaurant, amb variacions com ara la impressió en diferents colors o d'altres de més invasives com l'acoloriment del vestit de la noia.

La caplletra (una *n* de *noces*), dibuixada per Antoni Vila i gravada al boix per Ricard Marlet, s'emmarca dins d'un quadrat. Hi veiem una filigrana en tinta negra de motius vegetals que és el fons on destaca la lletra —gairebé ocupa tot el format, de color vermell— i dues figures, un home i una dona, que estan agenollades resant encabides en els dos espais buits triangulars de la forma de la *n* majúscula. La lletra és del tipus romana. Signat AVA a la part inferior esquerra, és del 1920.

Els esbossos de cartell en contra de la guerra són realitzats al guaix, l'aquarel·la i el llapis sobre paper. Són de color vermell, gris fosc, negre... Tots dos incideixen sobre la idea que darrere les confrontacions bèl·liques hi roman el capitalisme, que en surt beneficiat. En un se'ns presenta la imatge des del punt de vista del nucli familiar (la dona amb els fills enretira una gran cortina que ens permet veure l'opulència i la frivolitat d'un capitalista, que gaudeix de companyia femenina bevent cava, mentre les fàbriques, al fons, treballen intensament). En l'altre projecte de cartell ens mostra més cruament quina és la realitat (el capitalista o gran directiu du posat un antifaç i a cada mà hi té un titella: els fa lluitar mentre resta assegut damunt les fàbriques, amb les xemeneies fumejant d'activitat). Els hem situat entre el 1932 i el 1937.

234

Breus conclusions

De l'estudi, fet amb mirada atenta, dels treballs gràfics d'Antoni Vila Arrufat, en podem concloure alguns aspectes.

Un d'aquests aspectes, per la importància que hi donava el pintor, seria la composició, basada en la majoria dels treballs en una simetria aparent, on l'element principal se situa al centre del format de manera vertical.

També és habitual l'emmarcament de la imatge, ja sigui en un cercle, ja sigui en una forma rectangular pràcticament quadrada. Aquesta és una estratègia visual senzilla, però no pas menys efectiva, ja que visualment no obliga a fer cap esforç per percebre allò essencial del disseny. A més, el centra i l'aïlla, fet que li dona encara més visibilitat.

Un altre aspecte que s'ha de destacar és la contundència del dibuix. Fort i potent, fins i tot en podríem dir pregnant, fent servir termes de la teoria de la imatge. Recordem la força gràfica del cap del nedador del club de natació, per exemple.

Cal esmentar la tipografia. Com dèiem en paràgrafs més amunt, generalment el text que Vila Arrufat posa als cartells sol ser el mínim (quan pot decidir-lo ell), o bé cerca l'equilibri entre imatge i text quan ve donat. Tanmateix, la importància de la imatge sol imposar-se. Sovint emprava una tipografia personal, en el sentit que, tot i que treballa amb tipus romans, de

pal, semblant a la Futura, o amb peu, els manipula per adaptar-los al seu gust, o dibuixa les lletres íntegrament a mà. Dins d'aquest aspecte, cal fer notar l'ús de la lletra *S*, que Vila Arrufat sovint dibuixa simplificada, estirada diagonalment, per fer-la més dinàmica i menys feixuga visualment parlant. També és habitual la inclusió d'una lletra dins l'altra per guanyar espai, i una decoració mínima i discreta, de tant en tant, en alguna lletra, com pot ser un recargolament de la corba inferior de la lletra *B*, per exemple, o que el pal horitzontal de la *A* formi un angle. Fer servir la *V* com si fos una *U* és un recurs que apareix sovint i que el pintor valorava estèticament.

No podem acabar aquest breu estudi sense parlar de la tipografia que va emprar Antoni Vila per a l'estand del Gremi de Fabricants de Sabadell en l'Exposició Internacional de Barcelona, de 1929. En una conversa recent, del gener del 2016, Joan Vila Grau deia que l'encàrrec suposà un repte per al pintor, i que com a tal assumí el compromís. Vila Grau comentà que com a únic autor intel·lectual del conjunt decoratiu de l'estand, Vila Arrufat va fer un treball que seguia la tendència dominant del moment, l'*art déco*, estètica que ell mateix com a pintor i en la seva obra experimentava durant aquella època.

Però tornem a la tipografia. La lletra de pal emprada, semblant al tipus Futura, certament personalitzada i amb lleugeres adaptacions visuals (llicències que es va permetre), limitada per una línia que unia per la part superior i inferior les lletres, va ser un encert estètic de primer ordre; va donar una sensació de modernitat i de dinamisme a tot el conjunt decoratiu que va ser reconeguda i elogiada per molts. L'estand va ser premiat. La vàlua gràfica d'aquella interpretació lliure de la Futura ha arribat fins als nostres dies com a font d'inspiració (vegeu la nota número 7). La lletra dels plafons decoratius continua dins l'estètica emprada per a l'estand. En aquest cas, però, és més gruixuda i les paraules formen un semicercle, sobre un fons llis i neutre, per reforçar, tot destacant-la, la dinàmica del paisatge industrial i fabril de la ciutat, que s'integra plenament al conjunt.

L'ús d'una sola tinta, el joc entre el blanc i el negre, la composició, la tipografia i la força visual van ser els recursos del pintor; Antoni Vila Arrufat va resoldre sempre els dissenys gràfics amb una efecti-

vitat sorprenent, que sens dubte es va deure a la gran sensibilitat estètica i a la capacitat expressiva i plàstica que l'artista va tenir. El blanc i el negre, el ple i el buit; text i imatge combinats donaren uns dissenys que, gairebé cent anys després, mantenen en la majoria de casos tota la força gràfica de quan van ser realitzats.

Octubre de 2015 - juny de 2016. ●

Bibliografia

DDVV, *Cent anys d'art nou català*, Sabadell: Ajuntament de Sabadell, Museu d'Art de Sabadell, 2015 [Catàleg per a l'exposició].

DDAA. "Vila Arrufat. Monogràfic", *Quadern*, Sabadell: Fundació Amics de les Arts i les Lletres de Sabadell, núm. 59 (1987).

Òscar CARBONELL (comissariat i direcció), *Sabadell a l'aparador del 1929*, Sabadell: Ajuntament de Sabadell, Museu d'Art de Sabadell, 1998 [Catàleg de l'exposició].

Josep CASAMARTINA I PARASSOLS, *Vila Arrufat a Sabadell*, Sabadell: Banc de Sabadell, 1994.

J. DE S'AGARÓ, *El Arte de la Pintura*, Barcelona: Las Ediciones del Arte, [ca. 1943-1945].

Santiago ESTRANY I CASTANY, *L'Art Gràfic al Noucentisme*, Argentona: La Comarcal Edicions, 2002.

Enric JARDÍ, Ramon MANENT, *El cartellisme a Catalunya*, Barcelona: Destino, 1983.

Rosa QUERALT, "El gravat, la zona de joc", *Quadern*, Sabadell: Fundació Amics de les Arts i les Lletres de Sabadell, núm. 59 (1987) [monogràfic dedicat a Antoni Vila Arrufat].

Enric SATUÉ, *El arte oculto en las letras de imprenta*, València: Campgràfic Editors, 2005 [discurs d'ingrés de l'acadèmic electe Sr. Enric Satué i Llop a la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts Sant Jordi].

Antoni VILA ARRUFAT, "El taller del meu pare", *Quadern*, Sabadell: Fundació Amics de les Arts i les Lletres de Sabadell, núm. 59 (1987) [monogràfic dedicat a Antoni Vila Arrufat].

Eusebi VILA I DELCLÒS, *Antoni Vila Arrufat. Una vida dedicada a l'art*, Barcelona: Editorial Meteora, 2004 [tesi doctoral].

Eusebi VILA I DELCLÒS, "Dos ex-libris d'Antoni Vila Arrufat", *Ex-Libris*, Barcelona: Associació Catalana d'Exlibristes, núm. 6 (gener-juny 1992). ●